STUDJI SOĊJALI

Sillabu Ta' L-Iskejjel Primarji

IL-ĦAMES SENA

Pjan ta' ħidma:

ELECTIVE				
Elective topics	Agħżel TLIET (3) blokki minn Ċ5.2, Ċ5.3, Ġ5.2, Ġ5.3, S5.2, S5.3.	• **Ċ5.2** (*Ġimgħa fil-Ħajja Tiegħi*) li tinkludi: Ċ5.2.1, Ċ5.2.2, Ċ5.2.3, Ċ5.2.4 u Ċ5.2.5 • **Ċ5.3** (*Ejjew Nilgħabu*) li tinkludi: Ċ5.3.1, Ċ5.3.2, Ċ5.3.3, Ċ5.3.4, Ċ5.3.5 • **Ġ5.2** (*Ninvestigaw Pajjiż Barrani*) li tinkludi: Ġ5.2.1, Ġ5.2.2, Ġ5.2.3, Ġ5.2.4, Ġ5.2.5 • **Ġ5.3** (*Is-sajd u l-Akwakultura*) li tinkludi: Ġ5.3.1, Ġ5.3.2, Ġ5.3.3, Ġ5.3.4, Ġ5.3.5, Ġ5.3.6 • **S5.2** (*Mit-Tempji Preistoriċi għall-Katidrali*) S5.2.1, S5.2.2, S5.2.3, S5.2.4, S5.2.5 • **S5.3** (*Mill-Għerien għall-Iskyscrapers*) li tinkludi: S5.3.1, S5.3.2, S5.3.3, S5.3.4		
fieldwork obbligatorju	*ŻJARA F'RAĦAL TAS-SAJJIEDA b'referenza għat-Turiżmu u x-Xogħol* *Il-fieldwork jifforma parti mill-assessjar kontinwu.*			
CORE				
Core Topics	Tliet blokki li jsiru kollha	**Ċ5.1** (*Niċċelebraw*) Ċ5.1.1, Ċ5.1.2, Ċ5.1.3, Ċ5.1.4, Ċ5.1.5,	**Ġ5.1** (*It-Turiżmu u x-Xogħol*) Ġ5.1.1, Ġ5.1.2, Ġ5.1.3, Ġ5.1.4	**S5.1** (*Il-Bliet il-Qodma*) li tinkludi S5.1.1, S5.1.2, S5.1.3, S5.1.4, S5.1.5
proġett jew fieldwork	Ikun hemm għażla, **bejn:** (a) proġett fejn tingħata għażla minn diversi temi **(jew)** (b) fieldwork ieħor dwar *ŻJARA L-IMDINA, IL-BIRGU jew IĊ-ĊITTADELLA* *Il-proġett jew it-tieni fieldwork jifforma parti mill-assessjar kontinwu.*			
RIŻORSI – ikunu fuq il-websajt: http://primarysocialstudies.skola.edu.mt/ u fuq il-Fronter SOCIAL STUDIES PRIMARY				

L-Istudji Soċjali għall-Primarja

Il-Ħames Sena Primarja IĊ-ĊIVIKA		
Ċ5.1 Niċċelebraw **Miri**: *L-importanza taċ-ċelebrazzjonijiet f'ħajjitna. Nesploraw iċ-ċelebrazzjonijiet differenti li jsiru fid-djar tagħna, fl-iskola u fil-komunitajiet fejn ngħixu. L-avvenimenti nazzjonali li jfakkru lill-istudenti fil-wirt nazzjonali komuni tagħna l-Maltin.*		
kodiċi	**ħiliet**	**suġġerimenti għall-akkwist tal-ħiliet**
Ċ5.1.1	Nidentifikaw iċ-ċelebrazzjonijiet prinċipali li niċċelebraw fid-djar tagħna	Mill-esperjenzi tal-istudenti nagħmlu lista taċ-ċelebrazzjonijiet li jsiru fid-djar tagħna: it-twelid ta' tarbija, preċett, griżma, għerusija, żwiġijiet, għeluq sninna (birthdays), anniversarji, meta xi membru tal-familja jagħmel suċċess, gradwazzjonijiet, bosta oħrajn. Nirrakkuntaw dwar il-modi kif niċċelebraw dawn l-okkażjonijiet; kull familja għandha d-drawwiet u l-istil tagħha: ikla d-dar, ikliet barra, festini, safriet eċċ. Liema mod jogħġobna l-iktar, u għaliex? L-aspett soċjali taċ-ċelebrazzjonijiet – eż. kif il-qraba jiltaqgħu flimkien u jingħaqdu iktar bħala familja waħda kbira, naġġornaw l-aħbarijiet tal-familja, naqsmu l-ħsibijiet tagħna, eċċ.
Ċ5.1.2	Għaliex iċ-ċelebrazzjonijiet huma importanti fil-ħajja tagħna	Insibu ritratti u *video clips* ta' ċelebrazzjonijiet diversi: meta tim jirbaħ kampjonat, nirbħu tellieqa jew kompetizzjoni, il-briju waqt il-festi, il-festi tal-gradwazzjoni, eċċ. Għaliex nesprimu l-ferħ tagħna permezz taċ-ċelebrazzjonijiet? Għaliex ma nifirħux waħidna? Meta tim jirbaħ, tim ieħor ikun tilef. Kif għandna nġibu ruħna mat-tim tellief? Ma jistax jirbaħ kulħadd – allura kif għandna nġibu ruħna meta wara li għamilna li stajna, inkunu tlifna?
Ċ5.1.3	Nidentifikaw iċ-ċelebrazzjonijiet prinċipali li jsiru fl-iskola tagħna	Insemmu okkażjonijiet meta l-iskola torganizza xi ċelebrazzjoni: Jum il-Premjazzjoni (Prize days / Celebration day/s), Eko Skola, l-għoti tal-Green Flag, għeluq snin l-istudenti, Jum il-Belt/Raħal tagħna, il-festa tar-raħal, xi qaddis/a għażiż għall-iskola, il-Milied, il-Karnival, eċċ.. Niddiskrivu ċ-ċelebrazzjonijiet: kif niċċelebraw u nesprimu l-ferħ tagħna Niddiskutu kif iħossuhom l-istudenti: (a) waqt jum il-premjazzjoni (b) waqt iċ-ċelebrazzjoni nnifisha (c) wara ċ-ċelebrazzjoni Niddiskutu 'għaliex' l-iskola torganizza dawk iċ-ċelebrazzjonijiet – il-ġid li joħroġ minnhom.
Ċ5.1.4	Nidentifikaw u nesploraw ir-raġunijiet għala jsiru ċ-ċelebrazzjonijiet prinċipali fil-komunità tagħna (il-belt	Liema huma ċ-ċelebrazzjonijiet prinċipali tal-ibliet u l-irħula tagħna? (a) il-festa tar-raħal organizzata mill-knisja u l-każini tal-festa (b) Jum il-belt jew raħal tagħna organizzat mill-Kunsill Lokali. Nidentifikaw flimkien mal-istudenti: (a) x'uħud mill-attivitajiet li jsiru fiċ-ċelebrazzjonijiet marbuta mal-festa tar-raħal, kemm fil-knisja kif ukoll

	jew raħal tagħna)	fit-toroq u l-pjazez tagħna (b) xi attivitajiet li jsiru marbuta ma' Jum il-Belt jew Raħal tagħna. Niddiskutu għala t-turisti jieħdu gost jattendu dawn iċ-ċelebrazzjonijiet.
Ċ5.1.5	Nesploraw l-importanza ta' ċelebrazzjoni nazzjonali waħda	Hemm festi li nistgħu ngħidu li aħna l-Maltin u l-Għawdxin niċċelebrawhom b'mod nazzjonali, jiġifieri il-Maltin u l-Għawdxin kollha flimkien: • insemmu l-ħames festi nazzjonali: **Jum il-Ħelsien** (31 ta' Marzu), **is-Sette Giugno** (7 ta' Ġunju), **L-Otto Settembre** (8 ta' Settembru), **Jum l-Indipendenza** (21 ta' Settembru), **Jum ir-Repubblika** (13 ta' Diċembru). • insemmu l-festi marbuta kemm mar-Reliġjon Nisranija kif ukoll ma' bosta tradizzjonijiet: il-Milied (25 ta' Diċembru), il-Festi tal-Għid (ninkludu l-Ġimgħa l-Kbira), San Pawl (l-10 ta' Frar) u Santa Marija (15 t'Awwissu), il-festa tar-raħal • insemmu festa li magħha hemm marbuta bosta tradizzjonijiet, drawwiet u folklor: l-Imnarja (29 ta'Ġunju) Niddiskutu kif dawn il-festi jaffettwaw lill-istudenti; nesploraw kemm fil-fatt l-istudenti jieħdu sehem fiċ-ċelebrazzjoni ta'dawn il-festi. Għaliex fil-Festi Pubbliċi ma jkollniex skola u l-ħaddiema wkoll ikollhom vaganza? Għaliex huma importanti dawn iċ-ċelebrazzjonijiet? **Każ**: nieħdu bħala eżempju ta' festa nazzjonali u nitkellmu dwar it-8 ta' Settembu. Insemmu attivitajiet speċjali bħar-Regatta. video: **IL-MONUMENT TAL-OTTO SETTEMBRE**: http://youtu.be/sIFrzN3370Y N.B. *Din il-ħila għandha tiġi żviluppata mill-aspett tal-parteċipazzjoni fiċ-ċelebrazzjonijiet min-naħa tal-istudenti.*

Ċ5.2 Ġimgħa fil-Ħajja Tiegħi

Miri: *Nesploraw u nifhmu id-differenza bejn:*
(a) id-drittijiet u d-dmirijiet
(b) ix-xogħol u l-ħin liberu
(c) servizzi offruti mill-gvern bħall-edukazzjoni u s-saħħa
(d) edukazzjoni l-iskola u edukazzjoni fil-ħinijiet meta ma nkunux l-iskola
(e) il-kura u l-prevenzjoni tal-mard

kodiċi	ħiliet	suġġerimenti għall-akkwist tal-ħiliet
Ċ5.2.1	Inżommu djarju mifrux fuq sebat ijiem u fih nimmarkaw	L-istudenti jżommu djarju mifrux fuq sebat ijiem u fih iniżżlu lista/i tal-attivitajiet li għamlu – ninkludu l-attivitajiet kollha, anke bħal naraw T.V, nilgħabu fuq il-bandli, rqadna eċċ..

	b'simboli differenti (a) xi attivitajiet li għamilna bħala **dmir** u oħrajn li ħadna bi **dritt**. (b) ix-xogħol u l-ħin liberu	Nidentifikaw mil-listi tagħna, attivitajiet li għamilna u li nistgħu norbtuhom mad-drittijiet tagħna u oħrajn li jmorru iktar mad-dmirijiet tagħna. Eż. Kilna (dritt) u għenna fil-ħasil tal-platti (dmir). Insibu eżempji oħra. Nippreżentaw permezz ta' grafika: (a) kemm ħin għaddejna l-iskola, komparat mal-ħin barra mill-iskola (b) ħin li għaddejna nilgħabu komparat ma' ħin li għaddejna naħdmu xogħol marbut mal-iskola (c) il-ħin liberu, ħin importanti li fih l-istudent huwa mistenni li jorganizzah hu stess għalih innifsu video clip: **DRITTIJIET U DMIRIJIET**: http://youtu.be/N9-L3Px_6pQ
Ċ5.2.2	Nesploraw ir-relazzjoni bejn ix-xogħol u d-dmirijiet b'riferenza għall-ħajja tal-istudent	Nistgħu ngħidu li filwaqt li l-adulti jaħdmu/imorru għax-xogħol biex jaqilgħu l-ħobża ta' kuljum u jkunu jistgħu jgħixu sew, ix-xogħol tal-istudenti huwa L-ISTUDJU. Fil-każ tal-istudenti, x'inhi r-relazzjoni bejn L-ISTUDJU u X-XOGĦOL? Insibu similaritajiet; xi eżempji: • kull xogħol fih it-tbatija – anke l-istudju fih is-sagrifiċċji marbuta miegħu • fix-xogħol trid tasal fil-ħin – anke l-iskola hemm bżonn naslu fil-ħin • fix-xogħol ma tistax ittellef, anzi trid taħdem f'timijiet – anke fl-istudju Mil-lista ta' attivitajiet li għandna fid-djarju (Ċ5.2.1) nisiltu dawk li għandhom x'jaqsmu mal-istudju: tagħlim fil-klassi, il-qari, ix-xogħol tad-dar (*homework*), xogħol ta' riċerka, xogħol fuq proġetti edukattivi eċċ..
Ċ5.2.3	Nesploraw u niddiskutu d-dritt bażiku tal-Edukazzjoni li għandhom it-tfal tad-dinja kollha	Nikkwotaw Artiklu 26 fid-Dikjarazzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem: KULĦADD GĦANDU DRITT GĦALL-EDUKAZZJONI; L-EDUKAZZJONI ELEMENTARI GĦANDHA TKUN BLA ĦLAS. **Storja**: Madwar 200 sena ilu Malta kienet art maħkuma mill-Ingilterra. L-Ingliżi bagħtu wieħed jismu Sir Patrick Keenan biex jeżamina s-sitwazzjoni tal-litteriżmu fost il-Maltin u l-Għawdxin. Meta ngħidu 'bniedem litterat' nifhmu bniedem li jaf jaqra u jikteb. Keenan sab li 90% (9 minn kull 10) tal-Maltin kienu illitterati, jiġifieri la jafu jaqraw u lanqas jiktbu. Inqabblu dan kollu mas-sitwazzjoni tal-litteriżmu llum, meta nikkalkulaw li 90% tal-Maltin huma litterati, jafu jaqraw u jiktbu. Dan ġara bis-saħħa tal-EDUKAZZJONI. Infittxu raġunijiet GĦALIEX l-edukazzjoni hija importanti ħafna għal kull bniedem. Inqabblu bniedem edukat ma' bniedem injorant: eż. Bniedem litterat jista' jidħol fl-Internet u jsir jaf x'ġara kullimkien, jaqra ittra li tasallu d-dar. **Każ**: Ngħidu l-istorja ta' Pietru li ma kienx jaf jaqra. Kien hemm tank issiġillat u fuqu kien hemm miktub biex ma tressaqx nar lejh. Pietru mar jiftaħ it-tank biċ-ċejser, iż-żejt qabad, inħolqot splużjoni u Pietru għamel 15-il- ġurnata l-isptar u miet.
Ċ5.2.4	Nesploraw il-mixja edukattiva tipika għall-istudent Malti	Nagħmlu ċart bil-mixja edukattiva ta' kull student; niktbu sentenza fuq kull kategorija: • il-Kindergarten – nilgħabu, inkantaw u niskopru lil sħabna

		• il-Primarja – sa 11-il sena, insibu skola primarja f'kull belt jew raħal • is-Sekondarja – immorru l-iskola barra mill-belt jew raħal tagħna, nistudjaw ħafna suġġetti differenti • Post-Sekondarja (Junior College, Sixth Form) • Edukazzjoni Terzjarja (l-Università, l-MCAST) Noħolqu stejjer differenti bi studenti fittizji (a) tal-Kinder, (b) tas-Snin Bikrin u (c) tal-Primarja Kbar. Nesploraw xi fatturi li jistgħu jgħinuna nagħmlu progress u oħrajn li jistgħu jżommuna lura.
Ċ5.2.5	Nikklassifikaw u nagħmlu differenza bejn l-attivitajiet li jżommuna f'saħħitna u dawk li jitfgħulna saħħitna lura	Mil-lista ta' Ċ5.2.1 naraw liema attivitajiet kellhom x'jaqsmu ma' saħħitna; meta kilna, jekk kilna tajjeb, għamilna tajjeb għal saħħitna. Meta qgħadna ħin żejjed quddiem il-kompjuter għamilna ħażin għal saħħitna. Każ: Is-Sur Agius tant iħobbha lit-tifla tiegħu Rita, li dejjem jipprova ma jħallihiex tbati għalxejn. Iwassalha kull fejn ikollha bżonn. Fil-weekend ma jkunx jixtieqha toħroġ tilgħab ma' sħabha fil-ġnien tal-bandli għax jibża' li tweġġa'. Rita mhux qed tgħix ħajja f'saħħitha, meta titla' taraġ diġà qed tonfoħ iżżejjed avolja għadha żgħira. (a) **Kif ngħixu f'saħħitna**: eż. sports, fejn hu possibbli mmorru bil-mixi, insuqu r-rota, ngħumu, ikollna ħafna attivitajiet, camping, ma nieklux ħelu żejjed, dieta bilanċjata (b) **Kif saħħitna tista' tmur lura**: eż. ħinijiet twal quddiem it-televiżjoni jew quddiem il-kompjuter, nuqqas ta' eżerċizzju, ikel mimli xaħmijiet (*fast foods*) u ħelu żejjed, vittmi ta' *bullying* serju u ma nitkellmux, eċċ.. Niddiskutu il-kura li nistgħu nfittxu li nieħdu meta nimirdu u kif nistgħu nevitaw li nimirdu (il-prevenzjoni tal-mard).

Ċ5.3 Nilgħabu

Miri: *Nifhmu l-importanza f'ħajjitna li għandu l-logħob: nagħmlu referenza kemm għal-logħob li nilgħabu barra kif ukoll dak li nilgħabu ġewwa; l-importanza tal-aspett soċjali li għandu l-logħob, il-benefiċċji li fih u l-aspett globali tiegħu. Nagħrfu l-logħob l-iktar popolari magħna l-Maltin; nesploraw xi logħob tradizzjonali Malti.*

kodiċi	ħiliet	suġġerimenti għall-akkwist tal-ħiliet
Ċ5.3.1	Nidentifikaw il-logħob ta' barra u l-logħob ta' ġewwa li jħobbu jilgħabu l-istudenti tagħna	Nidentifikaw logħob li jħobbu jilgħabu l-istudenti. Nagħmlu lista tal-iktar logħob popolari mat-tfal. Nirriċerkaw ftit informazzjoni bażika dwar il-logħob li semmejna. Nikklassifikaw il-logħob li semmejna f'diversi kategoriji, eż. • (a) logħob ta' barra (b) logħob ta' ġewwa • (a) logħob li fih neżerċitaw ħafna ġisimna (b) logħob li nilgħabu bilqiegħda • (a) logħob ta' taħbil il-moħħ (b) logħob li fih ħafna rutina
Ċ5.3.2	Nirriċerkaw dwar il-Logħob	Nagħmlu riċerka ħafifa dwar il-Logħob Olimpiku; infittxu dwar il-bidu tiegħu fil-Greċja tal-Qedem, naraw kif

	Olimpiku	waqaf u llum reġa' qiegħed isir kull 4 snin. Diskussjoni: nifhmu kif l-organizzazzjoni tal-Logħob Olimpiku titlob flejjes kbar; fl-istess waqt il-logħob iġib ħafna kummerċ lejn il-pajjiż li jkun qed jorganizza. • **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5) *Il-Logħob Olimpiku*** • **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5) *Il-Logħob Olimpiku Modern*** N.B. *Fl-iżvilupp ta' din il-ħila huwa tajjeb illi nħallu lill-istudenti jirriċerkaw dwar il-Logħob Olimpiku skont l-interess illi juru huma. Però għal-skopijiet ta' assessjar kemm ta' nofs is-sena kif ukoll dak annwal, m'għandhomx jingħataw mistoqsijiet li jmorru lil hinn mill-kontenut li jinsab fil-worksheet Ċ5.3.2*
Ċ5.3.3	Nagħmlu differenza bejn il-logħob li nsegwu fuq il-*mass media* u l-logħob li nipprattikaw aħna	Nirrealizzaw kif meta l-poplu jkun sportiv, il-pajjiż jonfoq inqas flus fuq il-mard. L-obesità hija ħażina għall-individwu kif ukoll għandha l-aspett soċjali tagħha. Insemmu eżempji prattiċi kif meta noqogħdu lura mill-isports, inkunu qegħdin nagħmlu ħsara kbira lil saħħitna, eż. dejjem bilqiegħda, ma niġru qatt, ma nimxu qatt, kullimkien iwassluna, bil-brejks ma nilgħabux jew nilgħabu biss bit-tablet, eċċ..
Ċ5.3.4	l-istudenti jisimgħu bil-logħob tradizzjonali Malti u jiskopru mill-ġdid żewġ logħbiet tradizzjonali Maltin.	Nitgħallmu tliet għanjiet: • **IL-PUPA TIEGĦI** – (http://youtu.be/xS50ASr67xg) • **IĊ-ĊIRKU** – (http://youtu.be/_ryc3CcuP0M) • **DAWRA DURELLA** – (http://youtu.be/nYMuvGAK1_U) L-għanjiet jirreferu għal tliet logħbiet tradizzjonali Maltin. Nagħmlu riċerka fuq l-Internet u nużaw l-esperjenzi tal-istudenti stess biex niskopru logħob tradizzjonali li t-tfal Maltin kienu jilgħabu fl-antik. Eżempji ta' logħob tradizzjonali: il-Passju, Iż-Żunżana Ddur Iddur, Noli, logħob biż-żibeġ u l-boċċi, ix-Xixu, iċ-Ċirku, il-Ħarba, il-Qbiż bil-Ħabel, Gwerra Franċiża, it-Tajra, Ħaġa Moħġaġa, il-lastiku, Bumm Bumm il-Bieb, il-Bżieżaq tas-Sapun, Iż-Żugraga, Taż-Żiemel, il-Karretta u l-Iskuter, il-Pupa Naraw il-video: http://youtu.be/ylbIuLwuI8w (hawn jissemmew il-biċċa l-kbira ta' dan il-logħob) Għaliex dan il-logħob kien popolari ħafna iktar fil-passat milli llum? Ninżlu fil-bitħa u nipprattikaw żewġ logħbiet: (a) il-passju (b) il-qbiż tal-ħabel
Ċ5.3.5	Nidentifikaw xi benefiċċji li nistgħu nakkwistaw permezz tal-logħob	M'hemmx dubju illi l-logħob in ġenerali fih benefiċċji kbar għall-bniedem. Nesploraw kif il-logħob jista' jkun ta' benefiċċju għalina: • Il-mistrieħ – il-logħob iserraħna • l-aspett edukattiv – permezz tal-logħob nistgħu nitgħallmu ħafna, nitgħallmu nitilfu u nibqgħu ħbieb, nitgħallmu nħaddmu moħħna biex nirbħu u naħdmu flimkien bħala tim. • l-eċċitament – xi ħaġa tedjanti, tista' ssir interessanti jekk ippreżentata forma ta' logħba

		• l-aspett soċjali – waqt il-logħob nistgħu nagħmlu ħafna ħbieb ġodda, nitgħallmu niġbu ħabel wieħed mat-tim tagħna, ġieli tfal miġġildin waqt il-logħob jagħmlu ħbieb • l-eżerċizzju – il-logħob jgħinna ngħixu f'saħħitna billi nħaddmu l-muskoli tagħna u neżerċitaw ruħna

Il-Ħames Sena Primarja IL-ĠEOGRAFIJA

Ġ5.1 It-Turiżmu u x-Xogħol

Mira ta' Tagħlim: *Nifhmu għaliex it-turiżmu huma importanti għal pajjiżna; il-postijiet tax-xogħol li huma relatati direttament mat-turiżmu* (*gwidi, aġenziji tal-ivvjaġġar*) *u dawk li huma relatati indirettament mat-turiżmu* (*sajd, biedja, servizzi*)*. Nesploraw modi l-istudenti nfushom, kif ukoll il-belt jew raħal fejn joqogħdu jistgħu jgħinu lill-industrija tat-turiżmu. Nippreparaw ruħna għat-turiżmu – The Institute of Tourism Studies (ITS).*

kodiċi	ħiliet	suġġerimenti għall-akkwist tal-ħiliet
Ġ5.1.1	Niddiskutu għaliex it-turiżmu huwa importanti għalina l-Maltin	• **introduzzjoni** – bħala introduzzjoni naraw il-video clip: **IT-TURIŻMU**: http://youtu.be/Y9LMs7w3wvQ (13-il minuta) • **importanza** – insemmu modi kif meta jiġu t-turisti, dawn ikunu ta' ġid għalina l-Maltin u l-Għawdxin, eż. jonfqu l-flus hawn, jinħolqu iktar impjiegi (jobs), eċċ.. • **minn fejn jiġu** – nagħmlu riċerka ħafifa biex niskopru minn liema pajjiżi jiġu l-iktar turisti
Ġ5.1.2	Nidentifikaw xogħlijiet (*jobs*) marbuta direttament u indirettament mat-turiżmu	Nitkellmu dwar ix-xogħol fejn jingħata servizz, eż. wejter jagħti servizz lil min imur fir-ristorant, kaxxier fil-bank isarraf il-flus, eċċ.. • **mpjiegi marbuta direttament mat-turiżmu** – insemmu diversi xogħlijiet li jsiru fil-lukandi u r-ristoranti, gwidi, xufiera tat-taxis u l-kowċis • **mpjiegi marbuta indirettament mat-turiżmu** – ħaddiema tal-banek, bdiewa li jkabbru prodotti għar-ristoranti, mastrudaxxi li jsewwu l-għamara tal-lukandi, bajjada li jagħmlu xogħol ta' manutenzjoni fil-lukandi u flettijiet mikrija lit-turisti, sidien ta' flettijiet li jikru l-propjetajiet tagħhom lit-turisti Nifhmu kif ix-xogħol huwa importanti mmens għal kull pajjiż. Għalhekk it-turiżmu jgħin biex aħna nkunu nistgħu naqalgħu x'nieklu. **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5) *Impjiegi Marbutin mat-Turiżmu***
Ġ5.1.3	Nidentifikaw modi kif aħna l-istudenti nistgħu niġbdu iktar turisti lejn pajjiżna	Meta nitkellmu dwar it-turiżmu, hemm dak li jista' jagħmel il-gvern, dak li jistgħu jagħmlu l-adulti u dak li jistgħu jagħmlu l-istudenti. Kif jistgħu l-istudenti jgħinu biex iktar turisti jitħajru jżuru l-gżejjer tagħna? Xi eżempji li nistgħu niddiskutu flimkien: • Naraw minn liema pajjiżi jiġu l-iktar it-turisti, u nistudjaw il-lingwi tagħhom • Nitgħallmu l-Ingliż sew għax il-maġġoranza tat-turisti jikkomunikaw tajjeb magħna bl-Ingliż

		• Fl-iskejjel, u speċjalment fl-ITS, nitgħallmu kif nipprovdu s-servizzi tagħna lit-turisti bil-ħlewwa u bil-kortesija • Nitħarrġu sew fl-istorja ta' pajjiżna; Malta għandna t-tempji megalitiċi u l-Ipoġew li nbnew qabel il-Piramidi tal-Eġittu biex inkunu nistgħu nispjegaw u nagħtu informazzjoni lit-turisti fuq pajjiżna. • Nitgħallmu dwar it-tliet World Heritage Sites: l-Ipoġew, it-Tempji u l-Belt Valletta • Nidraw il-kortesija – ma ninsewx li kull turist imur lura pajjiżu u żgur se jirrakkonta kollox fuqna; jekk ikollu esperjenza sabiħa se jħajjar turisti oħra jiġu Malta. • **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5)** ***Kif Nistgħu Ngħinu l-Industrija tat-Turiżmu*** • **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5)** ***It-Turiżmu, Ejjew Nagħtu Daqqa t'Id***
Ġ5.1.4	Għalfejn jiġu t-turisti	Ninqasmu fi gruppi u kull grupp jipprova juża l-esperjenza tiegħu biex isib ir-raġunijiet għaliex fil-verità it-turisti jiġu jqattgħu l-btajjel tagħhom f'Malta. Nissuġġerixxu li kull grupp imbagħad jirrapporta lill-klassi dak li jkun ikkonkluda. Kull punt għandu jiġi kkummentat mill-istudenti f'sessjoni ta' dibattitu. Fl-aħħar kull raġuni msemmija tingħata marka minn 10 skont l-importanza li l-istudenti jħossu li għandha tingħata. Xi punti li jistgħu jissemmew: • ix-xemx (nitkellmu dwar il-perikli li fiha wkoll) / temp/ klima Mediterranja • il-baħar ta' madwarna (ninkludu l-għawm, id-*diving*, l-isports tal-baħar bħal *windsufing* u *skiing*) • l-istorja – kull pakkett turistiku ma jistax iħalli barra l-istorja ta' pajjiżna • postijiet ta' divertiment u mistrieħ • il-festi bil-baned u l-logħob tan-nar li norganizzaw • il-fatt li bosta Maltin minn meta jkunu żgħar jikkomunikaw tajjeb ħafna bl-Ingliż L-istess gruppi mbagħad jiddiskutu x'għandha tkun l-attitudni tal-Maltin u l-Għawdxin biex inħajru iktar turisti jiġu Malta. Xi punti li jistgħu jissemmew: • kumdità biex jivvjaġġaw minn post għal ieħor • imġiba tajba • servizzi tajba u mingħajr ħela ta' żmien • indafa fil-lukandi, fil-ħwienet, postijiet ta' divertiment u fit-toroq u postijiet pubbliċi kollha • prezzijiet ġusti fil-ħwienet kollha • tabelli ċari li jwassluk fid-destinazzjoni bla tfixkil u ħela ta' żmien

Ġ5.2 Ninvestigaw pajjiż barrani **Mira ta' Tagħlim**: *inqabblu pajjiż barrani mal-Gżejjer Maltin; nidentifikaw similaritajiet u differenzi bejniethom; referenza għall-karatteristiċi ewlenin u l-element uman fiż-żewġ pajjiżi.*		
kodiċi	**ħiliet**	**suġġerimenti għall-akkwist tal-ħiliet**
Ġ5.2.1	Permezz tal-internet ninvestigaw pajjiż barrani tal-għażla tal-istudenti	Hawnhekk għandna diversi modi kif nistgħu nagħmlu ftit riċerka bażika ta' pajjiż barrani. Nistgħu naħdmu individwalment, fi gruppi jew bħala klassi. L-għażla hija f'idejn l-għalliem wara li jara x'jixtiequ t-tfal. Tkun idea tajba kieku r-riċerka ssir mill-istudenti d-dar imbagħad tiġi diskussa fil-klassi. Fi kwalunkwe każ l-idea prinċipali li trid toħroġ minn din l-ewwel ħila hija li nagħrfu li d-dinja ma tikkonsistix biss fid-dar tagħna, ir-raħal jew belt tagħna jew pajjiżna biss. Id-dinja hija ikbar imma llum nistgħu nakkwistaw ħafna informazzjoni fuq il-pajjiżi l-oħra permezz tal-Internet. F'dan l-ewwel pass, l-informazzjoni għandna nħalluha skont kif insibuha; l-organizzazzjoni tal-informazzjoni jkun il-pass li jmiss f'Ġ5.2.2. Nippruvaw insibu kapxins li jesprimu din l-idea, i.e. is-sens globali tagħna llum
Ġ5.2.2	Norganizzaw l-informazzjoni miġbura	Mill-informazzjoni miġbura f'Ġ5.2.1 noħolqu klassifikazzjonijiet u temi. Dejjem għandna niktbu mqar sentenza li tesprimi t-tema li nkunu qed niddiskutu. Xi eżempji: • **il-poplu** – Kemm hija kbira l-popolazzjoni? Kif jilbsu n-nies ta' dal-pajjiż? Il-lingwa jew lingwi li jitkellmu n-nies ta' dal-pajjiż • **il-pajjiż** – F'liema kontinent jinsab? Il-belt kapitali u bliet oħra importanti • **ir-reliġjon** – liema reliġjon iħaddnu l-maġġoranza tan-nies • **is-simboli** – Il-bandiera nazzjonali, hemm xi simbolu jew simboli nazzjonali, jiġifieri meta tara lilhom żgur tiftakar f'dal-pajjiż? • **il-ġeografija** – il-mappa tiegħu, il-klima • **informazzjoni oħra li tista' tinteressana** – it-tim tal-futbol, taf b'xi sports li f'dal-pajjiż huma popolari iktar minn oħrajn? • **It-turiżmu** – iżuruh xejn nies dal-pajjiż? Meta jżuruh, x'iħobbu jmorru jaraw l-iktar? għal xiex inhu magħruf dal-pajjiż? • **karatteristiċi** – muntanji, xmajjar, xtut imrammla, eċċ…..
Ġ5.2.3	Inqabblu l-pajjiż li għażilna mal-Gżejjer Maltin	Noħolqu paraguni (similaritajiet) u kuntrasti (differenzi) bejn il-Gżejjer Maltin u l-pajjiż li qed ninvestigaw. Norganizzaw dan l-eżerċizzju b'xi mod attraenti, pereżempju b'żewġ kolonni ta' informazjoni taħt il-bnadar nazzjonali. Nistgħu pereżempju nqabblu: • **il-lingwi** – nagħtu eżempji ta' kliem ħafif biż-żewġ lingwi, insibu clips mill-You-Tube biex nisimgħu kif tinstema' l-lingwa tal-pajjiż, eċċ.

		• **il-ġeografija** – insibu muntanji? F'Malta le. Insibu xmajjar? F'Malta ma nsibux, eċċ.. Insibu stampi u nuru video clips biex inqabbluhom ma' xeni u video clips minn Malta. • **il-popolazzjonijiet** – f'dan il-pajjiż joqogħdu kemm joqogħdu nies? Fil-Gżejjer Maltin jgħixu inqas minn nofs miljun ruħ. Nifhmu iktar il-paragun jekk nispjegawh permezz ta' grafika. • **il-bliet kapitali** – inqabblu l-ismijiet, kemm jgħixu nies fihom, l-attrazzjonijiet, it-timijiet tal-futbol eċċ.. • **it-temp u l-klima** – jagħmel silġ? Is-sajf kemm titla' t-temperatura? N.B. M'hemmx għalfejn niżviluppaw it-temi kollha, l-importanti li noħorġu l-paragun b'mod li jinftiehem u jkun apprezzat mill-istudenti; nipproċessaw ir-riċerka tagħna biex noħorġu l-idea li anke fiċ-ċokon tagħna, aħna għandna wkoll identità li għandna nibżgħu għaliha. **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5)** ***Qabbel il-Klima tal-Gżejjer Maltin ma' dik ta' Pajjiżi Oħra***
Ġ5.2.4	Inqabblu l-istili ta' ħajja tan-nies tal-pajjiż barrani mal-istili ta' ħajja tal-poplu Malti u Għawdxi	X'inhu l-iskop illi nqabblu diversi aspetti ta' żewġ pajjiżi? L-iskop huwa li niskopru u nesploraw b'għajnejn differenti minn tas-soltu. Hawnhekk issibu biss xi ftit ideat. Inħallu f'idejn l-għalliema u l-istudenti isibu modi kif iqabblu l-Gżejjer Maltin ma' pajjiż barrani, u fil-proċess jiskopru s-sabiħ taż-żewġ pajjiżi. • Nisimgħu kanzunetta mill-pajjiż li qegħdin nirriċerkaw dwaru (uża l-YouTube); wara mbagħad nisimgħu kanzunetta Maltija, MILL-GĦAJNEJN TA' TIFLA ta' Corazon: http://youtu.be/FvEUK-6aAYw • Inqabblu stampi • Inqabblu xi sports • Inqabblu l-postijiet ta' nteress li jħobbu jżuru t-turisti fiż-żewġ pajjiżi • Inqabblu iktar mużika, pereżempju xi kunċert tal-MPO Eż. http://youtu.be/-UVJW2Ojigg ma' biċċa mużika mill-orkestra tal-pajjiż l-ieħor, eż. http://youtu.be/mJ_fkw5j-t0 N.B. M'hemmx għalfejn nużaw il-paraguni kollha msemmija hawn; l-iskop huwa biss illi n-nies tal-pajjiżi kollha għandhom it-talenti u l-kapaċitajiet tagħhom.
Ġ5.2.5	Nikkomparaw iż-żewġ pajjiżi permezz ta' kitba fittizja	Nistiednu lill-istudent biex jużaw ir-riċerka li saret fuq il-pajjiż li nvestigajna biex joħolqu kitba fittizja (fiction) li toffri biċċa qari pjaċevoli, għall-gost. Xi eżempji ta' x'nistgħu nagħmlu: • **Djalogu** – diskursata qasira bejn karattru Malti u karattru mill-pajjiż li nvestigajna • **E-Mails** – skambju ta' żewġ emails bejn tifel Malti u ieħor mill-pajjiż li nvestigajna • **Telefonata** – oħloq konversazzjoni bejn żewġ persuni miż-żewġ pajjiżi • **Skype** – kollegament bl-iSkype bejn żewġ klassijiet tal-iskola li ġejjin miż-żewġ pajjiżi; waqt il-kollegament l-istudenti jitkellmu dwar il-pajjiż rispettiv tagħhom

Ġ5.3 Is-Sajd u l-Akkwakultura

Mira ta' Tagħlim: *Nirriċerkaw dwar is-sajd bħala mezz ta' għixien għal diversi ħaddiema Maltin b'referenza speċjali għas-sajd għal-lampuki. Id-diffikultajiet li jiltaqa' magħhom is-sajjied Malti. Is-sajd bħala passatemp. L-Akkwakultura bħala metodu differenti kif jitrabba l-ħut b'referenza speċjali għall-awrata.*

kodiċi	ħiliet	suġġerimenti għall-akkwist tal-ħiliet
Ġ5.3.1	Is-sajd u l-inġenji tal-baħar li jintużaw għas-sajd	Bħala introduzzjoni naraw il-preżentazzjoni powerpoint: http://www.authorstream.com/Presentation/tonypace-310431-sajd-part-1-marouska-mamo-fgura-pr-primary-entertainment-ppt-powerpoint/ Nispjegaw x'inhu sajjied *full-time* u x'inhu sajjied *part-time*. Nirriċerkaw dwar is-sajjieda *full-time* u n-numru ikbar ta' sajjieda *part-time* li għandna fil-Gżejjer Maltin. Wieħed irid jifhem li dawn huma numri żgħar ħafna meta nqabbluhom pereżempju man-nies li joffru servizzi lit-turisti. Fil-fatt, bdiewa u sajjieda flimkien għandna biss madwar 2000 ruħ. L-opri tal-baħar l-iktar komuni mas-sajjieda Maltin huma l-**luzzu** u l-**kajjikk**. Il-kajjikk ikollu l-poppa ċatta filwaqt li l-luzzu jkollu l-poppa ġejja għall-ponta. Insibu stampi. Illum is-sajjieda saru iktar moderni, u saru jarmaw għas-sajd b'xi **lanċa** (lanċa hija ikbar minn luzzu) jew b'xi **skuna**, li hija speċi ta' lanċa kbira. Għar-riċerka nużaw is-sit: http://www.nso.gov.mt – l-istudenti jistgħu jingħataw din ir-riċerka bħala xogħol għad-dar, imbagħad iġibu magħhom statistika li jaraw huma liema tkun interessanti u liema le. **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5) *Is-Sajd għal-Lampuki***
Ġ5.3.2	Nesploraw xi diffikultajiet li jiltaqgħu magħhom is-sajjieda	• Ara l-preżentazzjoni: http://www.authorstream.com/Presentation/tonypace-310433-edward-micallef-rabat-primary-entertainment-ppt-powerpoint/ • Intervista ma' sajjied: http://youtu.be/8LKsYCZfO0Y Naraw kif il-ħajja tas-sajjied hi marbuta ma' ħinijiet flessibbli, ikkundizzjonati ħafna mill-elementi naturali, l-aktar ma' staġuni tal-ħut u fenomeni marbuta mat-temp. Xi punti li nistgħu niddiskutu: • Taħseb li jaqbillek tkun sajjied full-time jew part-time? • X'taħseb li joqgħod jagħmel sajjied full-time meta ma jkunx l-istaġun tal-ħut? • Il-ħajja tas-sajjied hija waħda iebsa. Għaliex? • Kif u għaliex l-elementi jaffettwaw il-ħajja tas-sajjied? (Elementi: riħ, xita, xemx eċċ.) Tista' ssir xi intervista ma' sajjied biex joħorġu dawn il-punti minn fomm sajjied stess. **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5) *Intervista ma' Sajjied***
Ġ5.3.3	Is-sajd għal-lampuki	Din it-tema għandha tkun mgħallma mingħajr dettalji żejda dwar kif isir is-sajd għal-lampuki. B'mod ġenerali t-tfal jitgħallmu l-aktar dwar il-metodi tar-rixa u taċ-ċimi.

		Nippruvaw norganizzaw lezzjoni ħajja, pereżempju fuq dawn il-linji: Masu, sajjied, se joħroġ għal-lampuki .... (a) **preparamenti** – jiċċekkja r-rapport tat-temp, jipprepara x-xbieki, jixtri d-disil, jiċċekkja l-magna tal-luzzu, isib min se jgħinu, jieħu l-ikel miegħu, eċċ.. (b) **il-vjaġġ** – jiċċekkja li jmur fejn ikunu tawh il-permess, joħroġ il-barra ħafna (c) **is-sajda** – jitfa' l-palm ħalli l-lampuki jiġu taħtu għad-dell, jitfa' x-xbieki, jitfa' l-għalf biex il-ħut jiġi għall-ikel, itella' x-xbieki, jerġa' jitfa', eċċ. (d) **il**-vjaġġ lura u l-bejgħ – meta jasal lura, biċċa mill-ħut iħallih biex tbiegħu il-mara tiegħu fuq il-monti l-Ħadd, biċċa jieħdu ħanut tal-ħut u l-kumplament il-pixkerija.
Ġ5.3.4	L-irħula fil-Gżejjer Maltin marbuta mas-sajd	Insibu fuq mappa tal-Gżejjer Maltin l-irħula u l-postijiet li ġejjin: Marsaxlokk, Marsalforn, id-Dwejra, San Ġiljan, Birżebbuġa, Wied iż-Żurrieq. Naraw għaliex dawn huma l-iktar postijiet popolari fejn wieħed jaqbillu jarma għas-sajd. Nibnu preżentazzjoni bi stampi relevanti tax-xeni f'dawn l-irħula bl-opri tal-baħar.
Ġ5.3.5	Is-sajd bil-qasba u b'opri żgħar tal-baħar bħala passatemp	Nitgħallmu l-kanzunetta: KEMM NIXTIEQ KELLI – http://youtu.be/1nmqK3Hef9I Naraw mill-esperjenza tal-istudenti stess, kemm hija mifruxa fostna l-Maltin l-attività tas-sajd bil-qasba bħala passatemp. Xi punti li nistgħu naħsbu fuqhom: • Kemm hawn min ġieli mar jistad bil-qasba? • Kemm hawn min ħareġ jistad b'xi dgħajsa żgħira? • Min għandu qraba u ħbieb li jmorru jistadu? • Liema postijiet huma popolari mas-sajjieda bil-qasba? • Il-metodu tan-nases imdendla minn fuq xi rdum, kemm hu popolari?
Ġ5.3.6	l-akwakultura	• nirriċerkaw dwar il-vantaġġi li dal-metodu ta' sajd fih fuq il-metodi l-oħra tradizzjonali; • ix-xogħol ewlieni li jsir fiċ-Ċentri tal-Akwakultura li għandna f'pajjiżna; • nirriċerkaw dwar il-ħuta tal-awrata li titkabbar fil-fish-farms li għandna fl-ibħra ta' madwarna http://www.authorstream.com/Presentation/tonypace-310437-akwakultura-diane-camilleri-naxxar-primary-entertainment-ppt-powerpoint/ http://www.authorstream.com/Presentation/tonypace-310434-akwakultura-malta-msida-entertainment-ppt-powerpoint/ **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5)** ***L-Akwakultura – Liema Ħut Jitrabba fl-Irziezet tal-Ħut?***

Il-Ħames Sena Primarja L-ISTORJA

S5.1 Il-Bliet Qodma

MIRI TA' TAGĦLIM: *Nesploraw l-importanza li kellhom fil-passat u l-importanza li għad baqgħalhom illum il-bliet qodma tal-Imdina, il-Birgu u ċ-Ċittadella*

kodiċi	ħiliet	suġġerimenti għall-akkwist tal-ħiliet
S5.1.1	Nagħrfu fejn jiġu fuq mappa l-bliet il-qodma tal-Imdina, il-Birgu u ċ-Ċittadella; insibu evidenza tal-importanza strateġika li kellhom dawn il-bliet qodma fil-passat	Importanti li l-istudenti jkunu kapaċi: (a) jidentifikaw il-bliet qodma tal-Imdina, il-Birgu u ċ-Ċittadella fuq mappa tal-Gżejjer Maltin (b) ipoġġu l-istess bliet fuq mappa vojta tal-Gżejjer Maltin Għandha ssir diskussjoni ħafifa dwar il-pożizzjoni strateġika tagħhom. Jifhmu l-pożizzjoni strateġika tagħhom fil-passat u l-importanza tagħhom matul iż-żmien. L-istudenti għandhom ikunu jafu li: • L-Imdina kienet qiegħda f'pożizzjoni tajba billi kienet imdawra mis-swar u mibnija f'post għoli f'nofs il-gżira ta' Malta u għalhekk imbiegħda mix-xtut. • Fil-Birgu kien hemm il-Kastell ta' Sant' Anglu li kien il-fortifikazzjoni prinċipali madwar il-Port il-Kbir fiż-żminijiet medjevali. • Iċ-Ċittadella kienet il-fortifikazzjoni t'Għawdex billi kienet mibnija fil-għoli f'nofs il-gżira u pjuttost il' bogħod mill-baħar • **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5)** ***L-Importanza tal-Qagħda Strateġika tal-Imdina fil-Passat*** • **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5)** ***Il-Qagħda Strateġika tal-Birgu fil-Passat*** • **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5)** ***Il-Qagħda Strateġika taċ-Ċittadella fil-Passat***
S5.1.2	Nidentifikaw aspetti li nbidlu u oħrajn li baqgħu l-istess fil-bliet il-qodma	Jifhmu dak li tbiddel u dak li baqa' l-istess f'dawn il-bliet; jifhmu li, minkejja t-tibdil li sar matul iż-żmien, il-karatteristiċi prinċipali bħas-swar u t-toroq dojoq li jgħaqqduhom baqgħu l-istess. **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5)** ***Nagħrfu l-Bidliet li Saru fl-Imdina Tul is-Snin***
S5.1.3	Nagħrfu l-postijiet ta' nteress li nsibu fil-bliet il-qodma	L-istudenti għandhom ikunu jafu fuq il-postijiet ta' importanza storika li jinsabu f'dawn l-ibliet. Huma għandu jkollhom tagħrif ġenerali u jkunu konxji tal-postijiet prinċipali u l-karatteristiċi ta' dawn il-postijiet. ▪ **l-Imdina**: is-swar, it-toroq dojoq, il-Bieb Prinċipali (bit-tliet statwi fuq wara), it-Torri tal-Istandard (illum Uffiċċju ta' Informazzjoni tat-Turisti), Palazzo De Vilhena (illum Mużew tal-Istorja Naturali), il-Katidral, il-Mużew tal-Katidral, il-Knisja Tal-Karmnu, Palazzo Falson, Bieb il-Griegi, il-foss ▪ **il-Birgu**: is-swar, it-toroq dojoq, il-Kastell Sant' Anġlu, il-Manderaggio, il-Knisja ta' San Lawrenz, il-Palazz tal-Inkwiżitur, Il-Collachio bis-Sagra Infermerija (l-isptar) u t-tmien bereġ, il-Couvre Porte, il-Bieb Prinċipali

		l-antik, Misraħ ir-Rebħa u l-Istatwa tal-Vitorja, il-Monument tal-Ħelsien ▪ **iċ-Ċittadella**: is-swar, it-toroq dojoq, il-Katidral, il-Bini tal-Qorti, il-Palazz tal-Isqof, il-Mużew tal-Arkeoloġija, il-Mużew tal-Katidral, il-Mużew tal-Folklor, il-Mużew tal-Istorja Naturali, il-Ħabs il-Qadim, it-Torri tal-Arloġġ **Riżorsi**: • video: **IĊ-ĊITTADELLA, L-EWWEL PARTI**: http://youtu.be/NpkRLCTFnQM • video: **IĊ-ĊITTADELLA, IT-TIENI PARTI**: http://youtu.be/afsEVZ0vV4o • video: **L-IMDINA, L-EWWEL PARTI**: http://youtu.be/0Unkki8zUxY • video: **L-IMDINA, IT-TIENI PARTI**: http://youtu.be/IRER0m7L_Nc • video: **IL-BIRGU, L-EWWEL PARTI**: http://youtu.be/WFUCyyLxOJ0 • video: **IL-BIRGU, IT-TIENI PARTI**: http://youtu.be/4lbha2sfUdE • **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5)** ***Is-Siti Storiċi fil-Birgu*** • **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5)** ***Is-Siti Storiċi fl-Imdina*** • **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5)** ***Is-Siti Storiċi fiċ-Ċittadella*** N.B. *Għal-skopijiet ta' assessjar kemm ta' nofs is-sena kif ukoll dak annwal, m'għandhomx jingħataw mistoqsijiet li jmorru lil hinn mill-kontenut li jinsab fil-worksheet S5.1.3*
S5.1.4	Nesploraw mill-inqas belt qadima waħda permezz ta' *fieldwork trip* u fil-proċess nippruvaw nimmaġinaw kif kienet il-ħajja f'dawk iż-żminijiet medjevali	Ikollhom esperjenza personali ta' xi waħda minn dawn l-ibliet u jippruvaw jimmaġinaw kif setgħet kienet il-ħajja tal-individwi f'dak iż-żmien; għandhom jagħmlu xi żjara lil xi waħda mill-ibliet il-qodma ta' Malta u b'hekk jakkwistaw esperjenza iżjed ħajja u personali. Meta nkunu fuq is-sit, waqt il-fieldwork, għandna nippruvaw nempatizzaw, jiġifieri npoġġu lilna nfusna minflok in-nies li kienu jgħixu hawn fil-passat. Nimmaġinaw il-ħajja mingħajr il-kumditajiet tal-lum, bla karozzi, bla mezzi ta' komunikazzjoni bħat-telefon u l-Internet, eċċ.. Nippruvaw nempatizza ma' nies ta' livelli soċjali differenti, kemm dawk sinjuri, kif ukoll dawk foqra; nimmaġinaw f'dak iż-żmien x'kienu l-biżgħat prinċipali tagħhom, eż. il-biża' mill-pirati u li jispiċċaw skjavi f'postijiet 'il bogħod minn Malta. • **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5)** ***Il-Ħajja fl-Imdina fl-Imgħoddi*** • **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 5)** ***Il-Ħajja fil-Birgu Ħafna Snin Ilu***

S5.1.5	L-importanza tal-bliet il-qodma fil-passat meta nqabbluha mal-preżent	Nifhmu kif l-istorja hija l-memorja tagħna bħala nazzjon. Meta nitkellmu dwar il-ġrajjiet li ffurmaw l-istorja tal-Gżejjer tagħna, speċjalment sakemm inbniet il-Belt Valletta, l-Imdina, il-Birgu u ċ-Ċittadella kienu importanti ħafna għat-tmexxija tal-gżejjer, għas-sigurtà tal-popolazzjoni u kienu wkoll ċentri ta' kummerċ. Illum, il-bliet il-qodma huma parti importanti mill-identità tagħna bħala poplu, u huma wkoll attrazzjoni kbira għat-turisti. Norbtu ma' Ġ5.1.1 li tittratta dwar l-importanza li għandu t-turiżmu għal pajjiżna. Biex nagħmlu dan il-punt nistgħu nfittxu stampi ta' turisti qegħdin jaraw is-siti tal-Imdina, il-Birgu u ċ-Ċittadella. Minħabba l-importanza tagħhom, kemm fil-passat kif ukoll illum, nifhmu l-bżonn tar-restawr biex il-bliet il-qodma nżommuhom f'kundizzjoni tajba.

S5.2 Mit-Tempji Preistoriċi għall-Katidrali

MIRI TA' TAGĦLIM: *Nesploraw il-postijiet użati għall-qima mill-Maltin mill-Preistorja sal-ġurnata tal-lum*

kodiċi	ħiliet	suġġerimenti għall-akkwist tal-ħiliet
S5.2.1	Naraw kif il-bniedem minn dejjem kellu xi forma ta' twemmin; insibu eżempji tat-tipi prinċipali ta' postijiet ta' qima mibnija jew imħaffra taħt l-art mill-Maltin mill-Preistorja sal-lum	Naraw il-vidjow **MIT-TEMPJI GĦALL-KATIDRALI**: http://youtu.be/YgjQWIjW0fY Nifhmu kif il-bniedem minn dejjem kellu xi forma ta' twemmin jew ieħor. Dan ma jgħoddx għal Malta biss imma jgħodd għal kull pajjiż. Nesploraw l-evidenza ta' twemmin li sibna fil-Gżejjer Maltin. Nistgħu nsemmu: • **it-tempji megalitiċi**, eż. Ħaġar Qim, L-Imnajdra, Ħal Tarxien, il-Ġgantija u l-Ipoġew ta' Ħal Saflieni – kienu jagħtu qima lill-allat tagħhom u joffrulhom annimali bħala sagrifiċċju • **il-katakombi**: eż. ta' San Pawl u Sant Agata (Rabat), Ħal Resqun (Gudja) u Tal-Mintna (Mqabba) – oqbra ta' Żmien il-Ħakma Rumana li ġew użati anke mill-Insara; il-katakombi ġew imħaffrin taħt l-art u fihom kienu mhux biss jidfnu lill-mejtin tagħhom imma anke ġie li jagħmlu ċerimonji reliġjużi b'tifira tal-mejtin tagħhom • **kappelli fil-kampanja** – eż. bosta kappelli żgħar illum bilkemm għadhom jidhru għaliex waqgħu, oħrajn kienu ikbar, bħal pereżempju San Girgor fiż-Żejtun, Ħal Millieri fiż-Żurrieq u Bir Miftuħ fil-Gudja; naraw kif anke fuq Kemmuna hemm kappella. F'dawn il-knejjes żgħar (kappelli) beda jsir il-quddies u anke organizzati l-festi lill-Madonna u l-qaddisin • **knejjes kbar** – insibuhom f'kull belt jew raħal f'Malta u Għawdex • **iż-żewġ katidrali** – dak tal-Imdina iddedikat lil San Pawl, u dak taċ-Ċittadella iddedikat lil Santa Marija X'juruna dawn il-fdalijiet u s-siti li semmejna? Ninnutaw li l-ikbar ammont huma dawk li għandhom x'jaqsmu mar-Reliġjon Nisranija. Nifhmu li Malta mhux minn dejjem kienet Nisranija. Kif nafuh dan?
S5.2.2	Inpoġġu postijiet ta' qima fl-ordni skont kif kienu	Waqt li nitgħallmu npoġġu f'ordni kronoloġiku l-postijiet ta' qima użati tul is-snin, ninnutaw il-progress li għamel il-bniedem:

	jintużaw fiż-żmien (ordni kronoloġiku)	(a) it-tempji preistoriċi (b) il-katakombi użati mill-Insara (c) il-kappelli fil-kampanja (d) il-parroċċi moderni u ż-żewġ katidrali
S5.2.3	Ninnutaw bidliet u kontinwità fil-postijiet ta' qima	Xi punti nistgħu noħorġu għad-diskussjoni: • Fil-preistorja kien hemm il-qima lil diversi allat (ħafna minnhom allat femminili); illum l-istatwi li nagħmlu jirrappreżentaw l-iktar lill-qaddisin. • Tas-Silġ Marsaxlokk kienet tingħata qima lill-allat pagani, illum nagħtu qima lill-qaddisin • Insibu ritratt tal-fdalijiet ta' tempju megalitiku. Ninnutaw li hawn intużat dejjem il-ġebla tal-franka. • Insibu ritratt ta' xi kappella antika – ninnutaw kif anke hawn, il-materjal li jintuża l-iktar huwa l-ġebla tal-franka. • Biex insaqqfu knejjes u kappelli nużaw l-iktar il-ħnejja. X'inhi ħnejja? Ġie li ntużaw ukoll it-travi tal-injam u x-xorok. • Illum għandna knejjes fejn jintuża ħafna l-konkrit – eż. tal-Fgura, Sta Tereża Birkirkara
S5.2.4	Nidentifikaw post ta' qima li għadu wieqaf illum; nagħmlu riċerka storika dwaru	Tista' ssir riċerka ħafifa dwar il-knisja prinċipali tal-belt jew raħal tagħna. Ma nillimitawx ruħna għall-knejjes parrokkjali biss. Inħallu lill-istudenti liberi li jagħżlu anke xi kappella li jkollhom biżżejjed materjal biex jiktbu dwarha. Naħsbu fuq is-sagrifiċċji li saru biex inbnew dawn il-postijiet ta' qima u l-importanza li nikkonservawhom u fejn hemm bżonn nirrestawrawhom. Inħajru lit-tfal jagħtu kas l-ornamenti, eż. l-koppla u l-kampnar f'kull knisja, l-ornamenti fil-kappelli, l-istatwi mal-faċċata eċċ. X'juruna dawn l-ornamenti? N.B. Tista' ssir riċerka dwar il-Moskea ta' Raħal Ġdid minn min ikun jixtieq jagħmel dan.
S5.2.5	Nidentifikaw modi kif nistgħu nikkonservaw u fejn hemm bżonn nirrestawraw il-postijiet ta' qima	Inqabblu ritratti ta' postijiet ta' qima li semmejna qabel u wara xi restawr li jkun sarilhom, eż. Sta Katarina fil-Belt Valletta, il-knisja tal-Vitorja, jew xi post ieħor. Kif isir ir-restawr? Ġebla mmermra tinqala' u titpoġġa oħra minflokha Ir-restawr iqum ħafna flus Illum is-sengħa tar-restawr qiegħda toffri ħafna opportunitajiet ta' xogħol liż-żgħażagħ tagħna.

S5.3 Mill-Għerien għall-iSkyscrapers

MIRI TA' TAGĦLIM: *Nifhmu kif l-iżvilupp li sar fil-postijiet fejn il-bniedem fittex kenn matul iż-żmien juri l-progress li kapaċi jagħmel l-istess bniedem*

kodiċi	ħiliet	suġġerimenti għall-akkwist tal-ħiliet
S5.3.1	Nirriċerkaw dwar il-progress li sar fid-djar	• **vidjow** – Naraw il-vidjow dwar id-djar f'Malta u madwar id-dinja: http://youtu.be/ltVB7v6Axvg

	matul iż-żminijiet u nifhmu li d-djar m'humiex kollha l-istess madwar id-dinja	• **diskussjoni** – Noħorġu prinċipalment żewġ punti: (a) id-djar huma differenti f'pajjiżi differenti (b) sar progress kbir fil-bini tad-djar • **progress** – nagħmlu riċerka u nsibu evidenza li turi kif il-bniedem għamel żvilupp fil-postijiet ta' abitazzjoni. Eż. mill-għerien bħal Għar Dalam u l-Għar il-Kbir, u l-għerejjex mibnija biz-zkuk ta' Skorba, għaddejna għal xi kamra mibnija bl-injam, id-djar tal-ġebel mhux raffinat, djar b'sular wieħed u d-djar tal-lum. • **diskussjoni** – għaliex id-djar m'humiex kollha l-istess madwar id-dinja? Xi punti: (a) min hu sinjur jibni dar iktar komda (b) fejn jinżel ħafna silġ id-djar ikollhom is-saqaf ġej għall-ponta (c) pajjiżi li għandhom ħafna foresti jużaw iktar l-injam, eċċ.. • **nimmaġinaw** – kif fi djar differenti, il-ħajja li ngħixu tkun differenti wkoll, eż. fi flat ma nistgħux nilgħabu logħob storbjuż għax indejqu lill-ġirien • **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 3*) Id-Djar Matul iż-Żmien*** • **(RLO) logħba interattiva – (Social Studies Year 3) *Id-Djar Madwar id-Dinja***
S5.3.2	Nirriċerkaw dwar postijiet ta' kenn oħrajn minbarra d-djar	Naraw il-vidjow: **MILL-GĦERIEN GĦALL-ISKYSCRAPERS**: http://youtu.be/jsIomhQXJHg Hawnhekk importanti ħafna li nħajru lill-istudenti biex josservaw l-ambjent ta' madwarhom. Riċerka bħal din tista' ssir diversi modi. Xi eżempji: (a) meta noħorġu nhar ta' Ħadd nieħdu ritratti ta' għerien, giren u rziezet li nistgħu niltaqgħu magħhom (b) infittxu stampi ta' postijiet ta' abitazzjoni antiki u moderni (c) nistaqsu persuni anzjani dwar il-postijiet ta' abitazzjoni li jiftakru huma Xi eżempji li żgur nistgħu nosservaw: • **għerien** – insemmu Għar Dalam u l-Għar il-Kbir, nimmaġinaw kif setgħet kienet il-ħajja fl-għerien • **il-girna/giren** – għadhom jidhru sal-lum fin-naħat tat-Tramuntana ta' Malta, l-iktar għall-bhejjem u għall-għodda tal-bdiewa • **ir-razzett** – fil-passat użat l-iktar mill-bdiewa, illum nikkonvertuhom f'postijiet komdi ta' abitazzjoni (*coverted farmhouses*) • **djar normali** – ta' kull tip, imxerrdin mal-bliet u l-irħula kollha • **qasam ta' djar** – housing estate • **flettijiet** – joqogħdu ħafna nies fi ftit spazju ta' art; il-flett ta' fuq nett jissejjaħ *penthouse* • **vilel** – assoċjati ma' min huwa iżjed sinjur • ***skyscrapers*** – bdejna nibnuhom meta żviluppajna makkinarju aħjar

		Tista' ssir xi intervista ma' persuna anzjana dwar il-kumditajiet jew nuqqas ta' kumditajiet li kellhom meta kienu żgħar. N.B. *Nevitaw xi tagħlim bl-amment; il-metodu għandu jkun dak ibbażat fuq l-osservazzjoni tal-ambjent ta' madwarna u r-riċerka ta' stampi u filmati mill-passat*
S5.3.3	Inqabblu l-metodi li bihom kienu jinbnew id-djar Maltin fil-passat mal-metodi li jintużaw illum	Nuru stampa ta' kif x'aktarx kienu jġorru l-ġebel kbir megalitiku. Nuruhom ukoll stampa ta' krejn. Inqabblu l-mod kif kienu jġorru ġebel kbir fil-preistorja mal-lum; Ħaġar Qim u Ħal Tarxien sibna boċċi tal-ġebel li juruna kif kienu jmexxu ħaġar kbir megalitiku. Inqabbluh mal-krejnijiet tal-lum. Il-metodi nbidlu. Insemmu iktar metodi li naraw jintużaw illum u li juru progress, eż. dari sular wieħed, illum nibnu l-i*skyscrapers*
S5.3.4	Nesploraw xi materjal li llum nużaw fil-bini tad-djar tagħna	Induru dawra mal-iskola stess b'karta u lapes f'idejna u nagħmlu lista tal-materjal kollu li ninnutaw li ġie użat fil-bini tal-iskola stess. Lura fil-klassi, niddiskutu u niktbu xi ħaġa elementari fuq kull materjal li sibna: • **il-franka** – tip ta' ġebla 'ratba' li tinħadem malajr. Naqtgħuha mill-barrieri tal-ġebel. • **il-konkos** – kif isir? Taħlita ta' żrar, ramel u siment. Iż-żrar u r-ramel neħduh mill-barrieri, is-siment inġibuh minn barra; fis-soqfa tal-konkrit nitfgħu ukoll il-ħadid; żvantaġġ: il-ħadid jista' jsaddad • **l-injam** – m'għandniex foresti Malta, allura l-injam kollu rridu nġibuh minn barra; żvantaġġi: l-injam jista' jsewwwes, trid tiżbgħu sikwit • **l-aluminju** – kollu nġibuh minn barra; vantaġġ: ma niżbgħuhx, nimsħuh biss • **il-ħġieġ** – inġibuh minn barra; jagħti ħafna dawl, jista' jweġġa' lit-tfal • **il-madum** – taħlita ta' siment, ramel u biċċiet tal-irħam; jgħinna nżommu l-indafa. Illum jintuża ħafna madum taċ-ċeramika.